

УДК 336.7

Кузьмак О.М.,
к.е.н., доцент
завідувач кафедри економіки та підприємництва,
ПВНЗ «Європейський університет», м. Рівне

РЕФІНАНСУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ ІНСТРУМЕНТ ГРОШОВО-КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Kuzmak O.M.,
cand. sc. (econ.), associate professor,
head of department of economics and entrepreneurship
PIHE "European University", Rivne

REFINANCING AS AN EFFECTIVE INSTRUMENT OF MONETARY AND CREDIT MARKET IN UKRAINE

Постановка проблеми. Особливої актуальності дослідження та вдосконалення механізмів рефінансування набуває в сучасних умовах, коли економіка України перебуває у критичному стані. Саме тому і виникла необхідність удосконалення вже існуючих та запровадження нових механізмів рефінансування, які сприяли б виходу з кризи у банківській системі, адже на сьогоднішній день саме рефінансування є чи не єдиним джерелом підтримання ліквідності банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання організації механізму рефінансування в Україні досліджували такі вчені: Стельмах В.С., Епіфанов А.О. [1], Шамаєв Г.А. [2], Коробова Г.Г. [3], Лакшина О.А. [4] та інші. Основну увагу приділено дослідженню сутності механізму рефінансування та інструментам рефінансування, проте у вітчизняній фінансовій літературі поки що недостатньо наукових досліджень щодо застосування короткострокових інструментів рефінансування. Усе це свідчить про актуальність теми, а відтак зумовило вибір на пряму дослідження в науковому і практичному аспектах.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо наукового осмислення нових явищ у сфері рефінансування, розуміння їх змісту, сутності та їх використання на практиці. Тому виникає необхідність запровадження механізмів, які дозволили б комерційним банкам разом з Національним банком України більш ефективно адаптуватися до будь-яких змін економічної кон'юнктури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Національний банк України на сьогоднішній день є кредитором в останній інстанції. Проводячи відповідну грошово-кредитну політику, він може кредитувати комерційні банки через: операції на відкритому ринку, надання кредитів "овернайт", надання стабілізаційного кредиту, операції купівлі (продажу) державних цінних паперів на відкритому ринку, операції РЕПО [5]. Запобігти краху банківської системи може тільки за допомогою рефінансування від Національного банку України [6]. Але особливу увагу необхідно звертати на короткострокові та надкороткі механізми рефінансування для швидкого підтримання ліквідності банківських установ та забезпечення вчасного завершення міжбанківських розрахунків та платежів. Саме зараз короткострокові ресурси Національного банку є необхідними для підтримання ліквідності та платоспроможності банківської системи. В світовій практиці використовується такий інструмент рефінансування, як внутрішньоденні кредити. Так, надання таких кредитів в багатьох країнах розглядається як певна гарантія безпечного функціонування національних платіжних систем. Такі кредити досягають значних обсягів і стають суттєвим фактором підтримання поточної ліквідності [7].

На початку 90-х років в США внутрішньоденні кредити, які надавалися федеральною резервною системою (ФРС) для завершення платежів, досягали 70 млрд. дол. [4, с.44]. У

відповідності з різними рівнями розвитку грошового ринку, масштабами міжбанківських розрахунків та платежів в різних країнах відрізняються умови та масштаби надання внутрішньоденних кредитів. Так, у Швейцарії такі кредити взагалі не надаються. Технічно такий порядок розрахунків забезпечується шляхом встановлення двох контрольних термінів розрахунків та платежів протягом робочого дня. Перше закриття дня здійснюється о 15 годині. Банки підводять свій денний баланс на даний момент та виявляють суми платежів, які не були здійснені та оцінюють масштаби одноденного кредиту, який їм необхідно залучити з ринку для збалансування денного сальдо по коррахункам в Національному банку Швейцарії. А комерційні банки, які мають надлишок коштів на коррахунках оцінюють масштаби можливого розміщення кредитів. До другого закриття дня, яке відбувається о четвертій годині взаємні операції з одноденними міжбанківськими кредитами овернайт завершуються. Після цього клірингові операції вже не проводяться. Отже, відмова від надання внутрішньоденних кредитів веде до суттєвого росту обсягів операцій овернайт на міжбанківському кредитному ринку.

Не надаються внутрішньоденні кредити і Банком Японії [8]. Але як компенсація в Японії виник приватний ринок кредитів, які надаються на частину дня (ранішні та денні кредити). Але в більшості країн внутрішньоденні кредити, як забезпечення надійності функціонування національних платіжних систем, все-таки надаються. В США дані кредити надаються в значних масштабах, а їх необхідність пов'язана з технічними особливостями системи Fedwire, в якій не передбачено інших механізмів регулювання розрахунків, пов'язаних з перерахунком федеральних фондів за рахунками в резервних банках. На сьогодні в США встановлені ліміти на обсяги внутрішньоденних кредитів та плата за їх використання [4, с.40-48].

Успішно використовуються дані кредити національними центральними банками країн Європейського союзу. В Швеції внутрішньоденні кредити надаються у встановлених межах та без забезпечення, а при умові стовідсоткового забезпечення – без кількісних обмежень. Так, будь-який з 11 національних банків, які входять в Європейський центральний банк використовують систему рефінансування на короткостроковій основі шляхом надання даних кредитів протягом операційного дня, що дозволяє в цілому забезпечити безперебійне проведення розрахунків в рамках національних систем валових розрахунків та системи TARGET. Варто зауважити, що внутрішньоденні кредити надаються національними центральними банками безкоштовно.

В Росії також дані кредити набули широкого використання. Із всіх кредитів Банку Росії в основному зростає попит на внутрішньоденні кредити та кредити овернайт. Розглянувши систему рефінансування Національного банку, бачимо, що в Україні, як і в інших країнах донедавна суттєво переважали короткострокові інструменти, а саме кредити овернайт. На сьогодні більшість комерційних банків України мають потребу в короткострокових кредитах для підтримання ліквідності в середині операційного дня. Зважаючи на світовий досвід, бачимо, що саме для забезпечення безперебійності функціонування платіжної системи та для підтримання ліквідності банків орієнтоване використання внутрішньоденних кредитів.

Отже, на нашу думку, на сьогоднішньому етапі життєво необхідним є введення в Україні у використання Національним банком внутрішньоденних кредитів. Ціллю внутрішньоденних кредитів було б забезпечення безперебійного функціонування платіжної системи. Дані кредити необхідно надавати протягом операційного дня. Основою для їх видачі повинні бути невиконані платіжні документи, які пред'явлені комерційному банку на протязі операційного дня. Надання внутрішньоденних кредитів – це проведення розрахунковим підрозділом Національного банку України на протязі операційного дня платежів банку понад кошти, які є на його кореспондентському рахунку. Таким чином виникатиме дебетове сальдо, яке не повинно перевищувати встановлений ліміт рефінансування по даних кредитах. Встановлення лімітів по даному виду кредитів, на нашу думку, є необхідним, щоб не допустити таким чином надмірний та спекулятивний ріст даних кредитів. Документом, який підтверджував би факт надання внутрішньоденного кредиту може бути проміжна виписка про стан кореспондентського рахунку, яка засвідчуватиме наявність внутрішньоденного дебетового сальдо в межах встановленого ліміту. Наданий внутрішньоденний кредит повинен бути погашений за рахунок надходження коштів на кореспондентський рахунок банку до кінця операційного дня. В разі, якщо даний кредит не буде погашений, то його необхідно переоформляти в кредит овернайт.

Надання комерційним банкам внутрішньоденних кредитів дозволило б прискорити процес оперативного поповнення кореспондентського рахунку, що сприятиме підтриманню платоспроможності банку і тим самим уникнення ланцюжка неплатежів в системі розрахунків. Дані кредити повинні надаватись під забезпечення та за певну плату. Адже надання таких кредитів на безкоштовній основі може призвести до надлишкового росту їх обсягів, що збільшить їх вплив на динаміку грошової маси. Перевагами даного виду кредитів є простота та зручність їх отримання, а також можливості максимального прискорення проведення розрахунків при одночасному зниженні залишків на кореспондентських рахунках комерційних банків та направленні вивільнених коштів в активи, що приносять дохід.

Як забезпечення операцій з федеральними фондами у США приймається достатньо широкий спектр фінансових активів. При цьому існує низка обмежень, включаючи рейтингові обмеження за деякими видами цінних паперів, не допуск у забезпечення прострочених зобов'язань тощо. Згідно прийнятими Європейським центральним банком правилами, всі операції рефінансування повинні бути забезпечені зі сторони комерційних банків. Перелік можливого забезпечення достатньо широкий. Перелік можливих активів формується національними центральними банками і повинен бути затверджений ЄЦБ.

Висновки та подальші дослідження. Таким чином варто відмітити, що система рефінансування та управління міжбанківським кредитним ринком і ліквідністю банківської системи постійно знаходиться в розвитку. При цьому така ситуація характерна не лише для країн, які розвиваються, але і для країн з достатньо розвинутою фінансовою системою, таким прикладом є реформа дисконтного вікна в США. Тому і в Україні необхідно розвивати та удосконалювати систему рефінансування. Адже створення ефективної сучасної системи рефінансування сприятиме стабільності в банківській системі та дасть поштовх до її розвитку.

Література

1. Грошово-кредитна політика в Україні / В.С. Стельмах, А.О. Єпіфанов, Н.І. Гребеник, В.І. Міщенко. – 2-ге вид. - К.: т-во “Знання”, КОО, 2003. – 421 с.
2. Гагарин С.В. Межбанковский кредит: дилинговые операции на рынке “коротких денег” / С.В. Гагарин, Ю.Б. Никольский, Г.А. Шамаев. – М.: “Принтлайн”, 1995. – 208 с.
3. Коробова Г.Г. Банковское дело / Г.Г. Коробова. – М.: Юрист, 2002. – 751 с.
4. Лакшина О.А. Центральный банк и межбанковский кредитный рынок / О.А. Лакшина // Деньги и кредит. – 1997. – № 4. – С. 40-48.
5. Управління банківськими ризиками : навч. посіб. / Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2007. – 600 с.
6. Русанов Ю.Ю. Роль и значение рисков в банковском финансовом менеджменте / Ю.Ю.Русанов // Финансы и кредит. – № 5. – 2004. – С. 52-57.
7. Заруцька О.П. Управління ризиками – провідний чинник фінансової стійкості вітчизняних банків / О.П. Заруцька // Фінанси України. – № 3. – 2006. – С. 94-105.
8. Севрук В.Т. Банковские риски / В.Т. Севрук. – М. : «Дело ЛТД», 1994. – 72 с.

References

1. Stelmach V.S., Epifanov A., Hrebenyk N.I. and Mishchenko V.I. (2003), *Groshovo-kredytna polityka in Ukraine* [Monetary Policy in Ukraine], Znannia, Kyiv, Ukraine, 421 p.
2. Gagarin S., Nikolsky J., Shamaev G.(1995), *Mezhhbankovskyyu kredyt: dylinhovy operatsyy in the market "short of money"* [Interbank loan: dealings in the market "short money"], Pryntlayn, Moscow, Russia, 208 p.
3. Korobova, G.G. (2002), *Bankovskoe delo* [Banking], Yurist, Moscow, Russia, 751 p.
4. Lakshyna, O.A. (1997), “Central bank and interbank credit market”, *Money and Credit*, no. 4, pp.40-48.
5. Prymostka, L.A., Chub P.M., Karcheva G.T. etc. (2007), *Upravlinnia bankivskymy ryzykamy* [Management of banking risks], KNEU, Kyiv, Ukraine, 600 p.
6. Rusanov, Y.Y. (2004), “The role and importance of risk management in the banking financial”, *Finance and credit*, no. 5, pp. 52-57.
7. Zarutskya, A.P. (2006), “Risk Management - a leading factor in the financial stability of domestic banks”, *Finance Ukraine*, no. 3, pp. 94-105.
8. Sevruk V.T. (1994), *Bankovskyye risky* [Banking Risks], Delo LTD, Moscow, Russia, 72 p.